

Emili Manzano: 'Sensació de pèrdua? Sí, és el fet natural de no haver mort als vint anys'

Entrevista amb el periodista cultural, director i conductor del programa de llibres 'L'hora del lector'

El periodista Emili Manzano (Ciutat de Mallorca, 1964) ha publicat el seu primer llibre, 'Pinyols d'aubercoc' ([L'Avenç](#)), que aplega catorze proses evocadores de la seva infantesa i joventut a la Mallorca dels anys seixanta i setanta. L'autor recupera la veu i el dir dels seus avis, la llengua com a patrimoni, que li fa dir, al llibre: 'Visc en tres llengües, però moriré en dialecte'. I també: '...una llengua que me fa reviure el meu mite i la presència estimada dels morts. Els veritables paradisos són individuals.'

En aquesta entrevista Manzano desgrana el procés d'escriptura del llibre, argumenta l'ús que fa del dialectalisme, i es posiciona com a periodista cultural que dirigeix un programa de llibres a la televisió pública catalana.

—Les proses de 'Pinyols d'aubercoc' van néixer dels articles que vostè va publicar a la revista L'Avenç.

—Els articles que vaig publicar a L'Avenç són com un recull de notes, l'esborrany del llibre que va néixer després, que ja vol ser un llibre.

—I com el van convèncer de publicar a L'Avenç aquestes notes tan evocadores?

—En Josep M. Muñoz, director de L'Avenç, em va encarregar que li fes una sèrie d'articles durant un any, perquè li agradava el meu català escrit. De fet, tota la meua carrera, l'he feta en castellà, a La Vanguardia i a El País, però fa tres anys vaig publicar uns articles en català per al Quadern. Eren articles amb un català excessivament dialectalitzat, però al Josep M. Muñoz li van agradar. I em va dir: 'Escriu una sèrie'. Li vaig proposar una sèrie d'articles sobre els canvis que sofreix un micro-món rural, des d'una posició distanciada, gairebé d'etnòleg, a fi que la prosa sortís. Però des del segon article va resultar que explicava la meua vida: els meus fantasmes, les meves fantasies... L'editor em va estimular a prosseguir. Fins al punt que un dels articles ja passava a París. Em va dir: 'Explora, investiga, i cada mes pots escriure allò que vulguis, però sempre vinculat a una mateixa veu.' Em vaig carregar el projecte que li havia proposat, perquè vaig introduir-hi la subjectivitat.

—I què va fer que el projecte derivés vers aquestes proses tan subjectives?

—El mateix fet d'escriure i l'edat biològica. A partir dels quaranta anys neix una necessitat d'explicar-te: d'on vénis, per què ets com ets, per què veus el món com el veus..., investigar el teu ADN i els orígens de la teua personalitat. L'altre dia vaig calcular quan s'havia publicat 'La minyonia d'un infant orat', que és el meu llibre de referència, i va ser l'any 1935, encara que s'havia escrit deu anys abans (per cert, un dia d'aquests en Damià Pons anunciarà que ha descobert que el primer text origen de 'La minyonia de l'infant orat' és un article de premsa que Llorenç Ribera va publicar en castellà en un diari de Madrid). Llavors Ribera tenia uns quaranta anys. Sembla que en aquesta edat neixi el desig íntim d'explicar-te públicament. Em vaig trobar escrivint i em van començar a aparèixer personatges i veus, i l'avi, i vaig començar a reviure coses.

—I què ha descobert?

—De mi, no en sé pas més que abans, francament, però he mirat d'explicar-me d'on vinc. El llibre m'encomanava molt de pudor, perquè em feia l'efecte que hi exposava fets massa íntims, massa privats. Però ma mare em va dir: 'No et preocupis per això, perquè no hi ha cap cosa de les que expliques que no pugui haver-la viscuda qui les llegirà.' I molts mallorquins que han llegit el llibre em confessen aquesta sensació. Fins i tot l'Amadeu Cuito, que és un català educat a França, em va dir que llegint-me li semblava com si de nen ell també hagués parlat mallorquí. Et penses que fas una cosa molt íntima i, en cavi, el llenguatge i les imatges literàries són universals.

—Què hi ha de paradís perdut en aquestes proses?

—Aquests són els vers paradisos, deia Proust, els paradisos perduts. Això ho sap qualsevol que en un moment o altre hagi rememorat la seva infantesa.

—Té sensació de pèrdua?

—Sí, però és la mateixa sensació d'haver perdut els cabells: un fet biològic, no especialment dramàtic. No és una pèrdua que em desvetlli una sensació d'imptència, com quan perds una persona estimada. És el fet natural de no haver mort als vint anys.

—Més que paradís perdut, és un paradís viscut, interior, que el conforma i, per tant, molt actiu.

—És clar, jo ho duc a dins tot això. Ho he pogut escriure ara, i moriré pensant-hi. No ho he perdut completament, perquè ho he pogut retrobar. És que els paradisos són individuals. La individualitat del paradís. Un amic em va dir que el llibre feia olor de terra banyada, de terra humida. Que bé! El llibre és com un autoretrat. Però la cosa important és que funcioni com a artefacte lingüístic.

—Són proses molt banyades de malenconia.

—Sí. Sabia que trobava a faltar tots aquests records, però no vaig saber quant fins que no em vaig posar a escriure. Però deu ser una conseqüència inherent al fet de recordar, i a més, de recordar des del continent, perquè Mallorca solament és la meua realitat un parell de mesos l'any.

—Aquestes proses m'han fet pensar en la instal·lació 'Paraula' de Perejaume de la Fira del Llibre de Frankfurt. Les evocacions fan reviure la veu dels morts, com la instal·lació de Perejaume, que era la paraula viva i alhora la paraula dels qui ja no hi són.

—Són ideals poètics que segurament compartim. Jo volia tornar a sentir parlar els meus avis. I allò que m'ha agradat més d'escriure el llibre és que en certs moments els he tornats a sentir. És una herència que he rebut i que he fet reviure: aquelles veus i aquelles formes, en el seu registre genuí, que lluito per no perdre després de vint-i-cinc anys de residir a Barcelona.

—Un dels elements que marquen el llibre, que és també un dels més discutits, és el dialectalisme que utilitza. És una llengua molt parlada.

—Vaig voler utilitzar literàriament els recursos de la meua parla mallorquina, treure'n profit estètic. Com ho fan en Joan Miquel Oliver i els Antònia Font. De primer, perquè el marc d'aquests textos és illenc, i aquestes són les paraules que van amb aquell món. Després, perquè l'escriptor ha de fer la diferència entre la llengua comuna i la llengua literària. I la llengua literària, se l'ha de fer amb tots els elements que té a l'abast. Cortàzar utilitzava gal·licismes, anglicismes, argot de Buenos Aires, cultismes... qualsevol paraula que pertanyia a la seva llengua i que li permetia de treure'n profit expressiu. I això es troba en moltes literatures de tot el món (pensem en la italiana, sense anar gaire lluny), i no posa pas en qüestió la unitat de cap llengua. Ben a l'inrevés, aquests dialectalismes meus pertanyen al català. A Mallorca parlem un català arcaic i construïm les frases amb un lèxic i una gramàtica que aquí s'han perdut o aigualit per la concentració urbana i la proximitat del castellà.

—Si prenem dos escriptors mallorquins ben diferents, Baltasar Porcel i Biel Mesquida, veiem que, del dialectalisme, en fan ús, però no abús. No juguen al límit que juga vostè.

—Ben diferents i ben fets, com a escriptors! Ambdós amb una obra impressionant. Jo solament he fet una passa de teuladí... També aquí hi ha una qüestió cronològica i generacional, encara que amb en Biel som molt a prop, sobretot en els últims llibres que ha publicat: 'Els detalls del món' i el que és a punt de sortir. En Biel ha fet una feina de recuperació, d'ús literari de totes aquestes formes de la nostra parla. Que és una cosa que ja s'havia fet els anys vint i trenta: Salvador Galmés, Llorenç Riber... Els escriptors illencs escrivien seguint el Fabra, però sense oblidar que la seva llengua parlada contenia particularitats molt interessants. Com deia en Francesc de Borja Moll, que era un gran estimulador d'aquest ús: la nostra varietat oriental de català té unes possibilitats excel·lents per al català literari.

—I d'on ve la qüestió generacional?

—En el moment que va començar a escriure Baltasar Porcel, el català vivia una situació esgarrifosa, precarietat absoluta. Si els escriptors manifestaven unes diferències gaire marcades respecte del català del Principat, podien fer l'efecte que no usaven la mateixa llengua, fet que sempre ha estat el nostre principal enemic. Era un moment que no permetia aquests experiments. Però ara això ha canviat: el català és la llengua oficial d'aquest país, la llengua dels mitjans de comunicació públics, la llengua única de l'escola i de l'administració. Com a llengua oficial és consolidadíssima (l'ús social és una altra cosa). Per als escriptors és com si s'hagués obert una porta d'experimentació estètica, perquè això no posa en perill la unitat de la llengua, sinó que pot eixamplar-la, mostrar-ne tota la riquesa. Ja ha passat aquell temps. Per mi, el català, a més, és la llengua de la llibertat. Vaig estudiar en castellà, vaig estudiar filologia francesa i castellana, professionalment durant molt de temps la meua llengua escrita ha estat el castellà. Per tant, el català, no el tinc associat ni als estudis ni a la feina, ni a un excés de normes acadèmiques, per això m'hi sent molt còmode i molt lliure.

—I el diccionari?

—Això sí, he fet una feina molt estricta de gramàtica i de diccionari. La gramàtica d'en Moll de l'any trenta-cinc ha estat la meua guia gramatical. Ara, també he fet cas del pròleg de la gramàtica d'en Moll, que diu que el català nostre té moltes possibilitats per a la literatura. I també diu una altra cosa: 'Llengua o dialecte? El mallorquí davant del català és una variant, però davant del castellà o del francès és una llengua.' El mallorquí a 'Pinyols d'aubercoc' és una llengua plena. A mi, m'agrada molt llegir en valencià, en rossellonès o en tortosí, que tenen les marques de les variants territorials. Trobo que per a una llengua com la nostra, amb tots els problemes i les dificultats, és una manera de demostrar que és més rica que no ens pensem. Molt més rica que no mostren els grans mitjans de comunicació de Barcelona, que tendeixen a usar un català que sembla una pasta embotida completament homogènia.

—Escriure un llibre és sempre fer un salt al buit.

—I sortir cada matí de casa per anar a treballar a una oficina o una fàbrica, encara més... Home, pensar que la gent dedicarà una part del seu temps a una cosa que tu has fet i que no en surtin gaire decebuts, sempre és un risc. Però, mentre escrivia aquest llibre, vaig córrer uns altres riscos, professionals i personals, crec que amb conseqüències menys gratificants que no escriure un llibre.

—Va ser un refugi 'Pinyols d'aubercoc'?

—Aquest llibre, el vaig anar escrivint l'any dels grans canvis. Vaig començar el llibre essent periodista cultural, el vaig continuar mentre era director de l'Institut Ramon Llull, i el vaig acabar d'escriure, una volta cessat i cercant feina amb presses perquè vaig trobar-me sense atur.

—Té relació, doncs, el llibre amb aquest procés?

—Després ho he pensat. Potser sí que volia respondre'm la pregunta de qui sóc jo i què m'ha fet ser com sóc. Però aquests afegitons, diguem-ne psicològics, el lector, no l'interessen. Llavors solament era conscient que el llibre s'havia de sustentar tot sol.

—Amb aquest llibre fa el salt del periodisme a la literatura?

—No hi ha cap salt. Primerament, perquè jo m'he de continuar guanyant la vida fent periodisme. I, després, no veig que siguin coses tan diferents. El salt veritable es fa quan canvies la manera de guanyar-te les garroves.

—Sembla que tingui una certa prevenció a considerar-se escriptor.

—Jo, francament, no em puc veure com un escriptor professional, al costat de gent que sé que dediquen sis hores diàries a escriure. Jo sóc un escriptor de diumenges, un escriptor amateur. I trobo que és bonic això de ser amateur, perquè també vol dir que estimes allò que fas. No té intencions ni econòmiques ni de notorietat. És com una afició quasi secreta. El problema d'escriure un llibre és que després sembla que no en puguis haver escrit només un. I comences a pensar: home, fa deu anys, vaig acabar un llibre, el vaig ficar en un calaix, potser ara no sóc tan exigent com llavors, potser no tinc tanta por, perquè veus que no et passen coses dolentes, sinó que te'n passen de bones...

—Així, té un llibre escrit fa deu anys i tancat en un calaix?

—Sí, gairebé com tothom. I m'havia oblidat que feia deu anys que el tenia guardat. Així que, un dia d'aquests, potser recuperaré aquest llibre i me'l tornaré a mirar. Perquè ara veig que per fer un llibre has de ser més humil, no has de pensar que ha de ser una

obra mestra... N'hi ha prou que sigui el millor llibre que puguis fer. Ja sabem quins són els mestres.

—Però, en canvi, no li va agradar gens ser finalista del Premi Salambó.

—'Pinyols d'aubercoc' és el primer llibre d'un escriptor de diumenges, i l'han col·locat al costat del Monzó, del Castellet, del Baixauli, del Mas-Griera, del Bezsonoff, que són escriptors fets, amb obra, amb trajectòria. M'ha fet sentir molt d'orgull, però vaja, no em toca fer aquestes competicions.

—No hi ha una part de falsa modèstia en això que diu?

—Segurament. Ja saps allò que quan rebutges un elogi és que en demanes un altre. Però, saps què passa?, que treballar a la televisió et dóna una notorietat immerescuda i exagerada. I això és injust. Si, a sobre, publiqués un llibret i comences a sortir a les travesses dels premis literaris, sembla que no en tinguis prou.

—I en té prou?

—Amb escriure.

—L'hora del lector és un programa estable, amb la continuïtat garantida?

—Home, l'estabilitat i la televisió són termes oximorònics. De moment, ens renoven la confiança cada tretze setmanes i anem complint l'exigència de 'share' que ens demanen.

—Aquesta situació no és gaire tranquil·litzadora.

—Qui vulgui tranquil·litzat que no treballi a la televisió, sí més no, en programes culturals. Però la resposta de la gent, el privilegi que és entrar cada setmana a ca seva amb un grapat de llibres a la mà, compensa llargament totes les intranquil·litats.

—Creu que amb la nova llei de l'audiovisual, la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, els contractes-programa que proposa el conseller de cultura, pot canviar la situació?

—Això del contracte-programa no ho conec. Però, vaja, si surt del parlament tal com va sortir la pobra llei que hi va dur el conseller, anam arreglats... Era una llei força impecable, però fixa't quina va ser la reacció del CAC a la creació del Consell, i la del Col·legi de Periodistes, i la dels comitès professionals... Totes les expectatives que havia despertat aquesta llei es van desinflar. Això em recorda un polític espanyol del segle XIX que deia: ells que facin les lleis, que el reglament ja el farà jo. Ara el problema s'anomena partitocràcia. I ja veurem què passarà amb el Consell de les Arts. Jo fa sis o set anys que em dedico al periodisme cultural per televisió i crec saber amb quins criteris de servei públic he de treballar. Els mitjans públics hem de tenir molt clar allò que volem mostrar, i deixar als mitjans privats l'obsessió de satisfer 'allò que la gent vol veure'.

—A l'hora del lector, què hi vol mostrar vostè?

—Unes quantes coses. Però una d'important és que la cultura i la literatura, els llibres, les humanitats són cosa de tothom, que pot interessar a tothom, que pertany a tothom, és part del patrimoni. Jo ja sé que faig un programa per a minories, perquè és una minoria la que llegeix, però és una minoria que té tot el dret de tenir un programa que parli de llibres. En això sí que enyoró la Catalunya d'abans de la guerra, on sembla que hi havia un compromís general en favor de la cultura i de la instrucció pública.

—Cada vegada hi ha més veus que s'exclamen del divorci creixent entre el món de la cultura i el de la política. Per vostè, es donen l'esquena?

—No solament es donen l'esquena, sinó que la permeabilitat hi és impossible. Jo sempre havia defensat la participació activa de la societat civil en l'administració de la cultura. Però, si no pertany a un partit polític, més val que no t'hi posis. Ara són mons antagònics. Però ara hi ha una cosa molt perniciosa, que és que s'ho ha menjat tot el mercat. Vens o no vens. Els escriptors venen o no venen, els programes de televisió o capten audiència o no en capten. I aquesta és la mesura de les coses, la dictadura del mercat. El mercat esdevé una censura, i un règim també.

Montserrat Serra

5 març 2008

Una notícia de VilaWeb.cat

Edició GENERAL

<http://www.vilaweb.cat>

[Enllaç permanent](#)